

**V.2- DISCURS DE CONTESTACIÓ AL D'INGRÉS
EN L'ACADÈMIA DE JURISPRUDÈNCIA I LEGISLACIÓ
DE LES ILLES BALEARS
DEL SENYOR JOSEP MARIA QUINTANA PETRUS
PER PART DE L'ACADÈMIC
SENYOR PERE ANTONI AGUILÓ MONJO**

Dándose cumplimiento a lo previsto en el art. 14 de los estatutos de la Corporación, el Académico Pedro A. Aguiló Monjo contestó, en nombre de la Academia, el discurso de ingreso de Josep Maria Quintana, y, por avatares que no viene al caso indicar, fue muy escaso el tiempo de que dispuso para su preparación; pero, a pesar de ello, tuvo su disertación –que a continuación se recoge– una profundidad admirable. Dentro de un tono general de beneplácito con las afirmaciones que se contienen en el discurso de ingreso, no dejó de poner de relieve algunas discrepancias, centradas particularmente en el alcance del deber de conocimiento de la lengua oficial autonómica, ya que sostiene que, en su referencia a la Administración y a las instituciones públicas presenta una obligatoriedad absoluta, mientras que para los ciudadanos se configuraría más como una carga dirigida a la obtención de un determinado resultado, como sería el conocimiento de la lengua autonómica para ingresar en la Administración de las Illes. Revisó también la normativa catalana –en especial la sancionadora– en materia de etiquetado y rotulación, dando sobre todos estos actualísimos temas su autorizada opinión.

I

Agraïments

En primer lloc vull agrair al president que m'hagi designat per contestar en nom de l'Acadèmia al discurs del nou acadèmic electe, el senyor Josep Maria Quintana Petrus. No obstant això, he de lamentar que raons de salut han impedit a l'acadèmic de número, el senyor Félix Pons Irazazábal, inicialment designat, culminar la labor encarregada, encara que hagi pogut comptar amb les seves notes manuscrites inicials, la qual cosa vull ressaltar expressament.

Les raons per al meu agraïment són, com a mínim, de tres tipus: la primera, perquè recau en mi l'honor i la responsabilitat del discurs de contestació, a pesar de ser el darrer dels acadèmics que ha donat lectura al seu discurs d'ingrés; la segona, per la meva particular relació amb el senyor Miguel Coll Carreras, que, per mort, va deixar vacant el lloc de l'Acadèmia que ocuparà el senyor Josep Maria Quintana Petrus. El primer va ser el meu cap en l'Advocacia de l'Estat i el meu president en el Consell Consultiu. Va ser, segons el meu parer, el jurista més complet que, almenys en dret públic, ha conegut la nostra generació. Amb el segon vaig compartir la primera etapa del Consell Consultiu, des del 1993 fins al 2001, i vaig poder apreciar el seu rigor i la seva sòlida formació jurídica; i la tercera, per l'admiració que sent pel nou acadèmic, per l'amplitud i la generalitat dels seus sabers, que fugen de l'especialització, i per la rigorosa disciplina que s'imposa en el treball.

Així, essent un jurista inicialment format en el dret privat, sense deixar de practicar-lo en el Registre de la Propietat i de cultivar-lo en diferents articles publicats en revistes especialitzades, ha tingut una intensa dedicació al dret públic, com ho proven els seus estudis sobre l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears, sobre la Llei electoral per a les Illes Balears o sobre el dret d'aigües. De la mateixa manera, la seva formació inicial, com a llicenciat en filosofia i lletres i doctor en filologia romànica, s'ha traduït en una dedicació professional a la història i a la literatura, amb els fruits, en assajos i novel·les, de tots ben coneguts.

II

El tema del discurs: una qüestió polèmica

L'autor del discurs ens explica les raons profundes de l'elecció del tema, "Llengua i dret a la comunitat autònoma de les Illes Balears: una opció per a la llengua pròpia", quan afirma que:

Dret, doncs, i llengua són els substantius que defineixen per excel·lència les disciplines a què he servit, però aquests substantius han anat sovint acompanyats de dos adjectius indispensables: els adjectius balear i català pel que fa referència al dret [...] alhora que és l'adjectiu català el que sempre ha acompanyat la meua condició de lingüista i d'escriptor [...].

Es tracta, no obstant això, d'un tema polèmic perquè la llengua és, en molts de casos, un dels ingredients principals del projecte d'identitat d'un poble, amb components ètnics, culturals i polítics que configuren el concepte de nació. Tot això s'aguditzava en el cas d'Espanya, que constitueix un Estat que comprèn diferents nacionalitats i regions i que està format per territoris en què conviuen comunitats lingüístiques de la llengua pròpia del territori juntament amb comunitats lingüístiques de la llengua de l'Estat.

A més, el discurs que es contesta adopta una posició deliberadament polèmica pel fet d'enfrontar-se obertament al grup d'intel·lectuals que varen subscriure en els mitjans de comunicació el "Manifest per la llengua comuna" en defensa del castellà.

En tot cas, el plantejament que s'adopta és estrictament jurídic i limitat a la regulació estatutària de les Illes Balears, sens perjudici de l'anàlisi general dels règims de dret comparat i de les exigències derivades del bloc de la constitucionalitat.

III

Llengua, territori i Estat: doble oficialitat

Tal com assenyala Jesús Prieto de Pedro en el seu llibre *Llengües, llenguatge i dret*, la relació entre les llengües i el dret ha de ser de llibertat, la qual cosa comporta que els ciutadans han de poder comunicar-se en la llengua triada sense que es produeixi cap intervenció dels poders públics. Aquesta configuració dels drets lingüístics com a drets de llibertat es manifesta en els camps de les relacions privades i de la creació artística, però en les relacions entre els ciutadans i les administracions públiques la llengua perd el seu estatus de llibertat per convertir-se en un dret públic de caràcter subjectiu. La Constitució espanyola regula els aspectes relatius a la llengua a partir del reconeixement del pluralisme lingüístic que consagra l'article 3, però no inclou els drets lingüístics entre els drets fonamentals susceptibles d'empara constitucional, tot i que pel fet d'estar inclosos en el títol preliminar s'hagin de considerar principis bàsics del text constitucional.

El discurs del nou acadèmic està sòlidament construït i fonamenta les

seves afirmacions en la normativa vigent i en la jurisprudència constitucional i ordinària. Però, actualment, una de les qüestions més candents, generada per l'article 6.2 de l'Estatut de Catalunya de 2006, pendent ara per ara de sentència del Tribunal Constitucional, és sens dubte la del deure de coneixement de la llengua oficial autonòmica. Però abans d'arribar a la seva anàlisi, és imprescindible una breu reflexió sobre la regulació constitucional de la pluralitat lingüística.

L'article 3 de la Constitució espanyola diu:

1. El castellà és la llengua espanyola oficial de l'Estat. Tots els espanyols tenen el deure de conèixer-la i el dret a usar-la.

2. Les altres llengües espanyoles seran també oficials en les respectives comunitats autònomes d'acord amb els seus estatuts.

3. La riquesa de les distintes modalitats lingüístiques d'Espanya és un patrimoni cultural que serà objecte d'especial respecte i protecció.

El primer apartat regula l'oficialitat del castellà com a llengua espanyola caracteritzada per les notes següents:

a) És la llengua oficial en tot el territori de l'Estat;

b) És la llengua oficial de l'Estat, entenent com a tal, segons el FJ 2 de la sentència del Tribunal Constitucional núm. 82/1986, “[...] el conjunt dels poders públics espanyols, incloent els autònoms i locals [...]”;

c) És la llengua oficial de tots els espanyols; i

d) Tots ells tenen el deure de conèixer-la i el dret a usar-la. Tengui en compte que s'utilitza el terme deure, que és més propi de la moral i l'ètica, i no el d'obligació, com a mandat imperatiu exigible de naturalesa jurídica, l'incompliment del qual, si està degudament tipificat, pot, inclús, donar lloc a una sanció. L'abast d'aquest deure de coneixement, segons el Tribunal Constitucional, es reconduïx al fet que no se'n pot al·legar vàlidament el desconeixement.

El segon apartat, en contraposició, determina l'oficialitat de les altres llengües espanyoles “en les respectives comunitats autònomes d'acord amb els seus estatuts”, la qual cosa suposa: a) que la seva oficialitat es limita a l'àmbit territorial de la comunitat autònoma respectiva i b) que seran els estatuts d'autonomia —i les lleis autonòmiques que els despleguin— els que modularan el contingut de l'oficialitat esmentada. No és, en canvi, la llengua d'un Estat i manté silenci sobre les persones destinatàries d'aquesta oficialitat, del deure de conèixer-la i fins i tot del contingut del dret a utilitzar-la.

Tres són les notes que deriven de l'examen comparatiu dels apartats 1 i 2 de l'article 3 de la Constitució:

a) La vinculació del pluralisme lingüístic i la cooficialitat amb el principi de territorialitat. Les STC 82, 83 i 84/1986 varen al·ludir al “sistema de cooficialitat territorial establert per l'article 3.2 CE” i varen afirmar que “el criteri delimitador de l'oficialitat del castellà i de la cooficialitat d'altres llengües espanyoles és el territori, independentment del caràcter estatal (en sentit estricte), autonòmic o local dels diferents poders públics”. No obstant això, també des del primer moment, la doctrina es va referir als efectes supraterritorials quan una llengua gaudeix d'oficialitat en el territori de diverses comunitats autònomes, la qual cosa ha generat el concepte de llengua coincident, que evita la necessitat de traducció, segons l'article 36.3 de la Llei 30/1992 o l'article 231.4 de la Llei orgànica del poder judicial; als efectes extraterritorials, dels quals són mostra l'ús, certament ocasional, de les llengües cooficials en el Senat o la possibilitat de presentar escrits en aquestes llengües en les delegacions oficials comercials de les comunitats autònomes fora del seu territori. Més importància adquireix la formulació de l'article 33.5 del nou Estatut de Catalunya de 2006, segons el qual els ciutadans de Catalunya tenen dret a relacionar-se per escrit en català amb els òrgans constitucionals i amb els òrgans jurisdiccionals d'àmbit estatal, que tindran, en tot cas, plena eficàcia jurídica i hauran de ser atesos i tramitats, encara que afegeixi l'ambigua i inconcreta frase “d'acord amb el procediment establert per la legislació corresponent”; i als efectes infraterritorials quan la seva oficialitat o ús no abasta el territori de tota la comunitat autònoma.

b) La remissió a l'Estatut d'autonomia com a norma jurídica que ha de fixar el règim de drets i deures que la declaració d'oficialitat de la llengua autonòmica comporta. En aquest sentit, un ampli sector de la doctrina a Catalunya (Milian i Massana, Vernet, Pérez Fernández, Puig Salellas, Jou i Mirabent, entre d'altres) sosté que “l'omissió en el text constitucional d'un equivalent deure de conèixer per a les altres llengües espanyoles distintes del castellà no s'ha d'entendre com una prohibició per al seu establiment, ni com el reconeixement d'un estatut degradat d'oficialitat, sinó més aviat com una remissió a les comunitats autònomes perquè siguin elles les quals fixin el règim jurídic-lingüístic (drets i deures) de les seves llengües autòctones (Pérez Fernández en el llibre Estudios sobre el Estatuto Jurídico de las lenguas en España).

c) La llengua oficial autonòmica no és la llengua d'un Estat. Aquesta idea té particular importància en els temes relatius a la Unió Europea, ja que les llengües de la Comunitat, llengües de la Unió o llengües del Tractat s'identifiquen en la pràctica amb les llengües estatals. Fins i tot l'irlandès, llengua parlada habitualment per a penes vint mil persones i amb un ús

oficial molt reduït o quasi simbòlic, ha obtingut, pel seu caràcter estatal, a partir de 2007, el reconeixement de llengua oficial de la Unió quan va ser inclosa en el catàleg de l'article 1 del Reglament del Consell 1/1958, de 15 d'abril, pel qual es fixa el règim lingüístic de la CEE. En canvi, les llengües oficials regionals, però no estatals, no reben aquesta consideració. Per a aquestes llengües, en un llarg procés que passa per la Resolució d'11 de desembre de 1990, sobre la situació de les llengües a la Comunitat i la de la llengua catalana —que pràcticament no va produir efectes— i per les Conclusions del Consell de Ministres d'Afers Generals i Relacions Exteriors de la Unió Europea, de 13 de juny de 2005, sobre l'ús oficial de les llengües diferents de les esmentades en el Reglament núm. 1/1958, només s'han obtingut determinades prerrogatives d'ús i de publicitat, que no de publicació, que necessiten la intermediació de l'Estat que s'ha de fer càrrec de les traduccions. A més, algunes directives, com per exemple la 92/27/CEE sobre etiquetatge i prospectes dels medicaments d'ús humà, exigeixen la utilització de la llengua oficial de l'Estat membre en el territori del qual es comercialitzen.

El tercer apartat es refereix a les modalitats lingüístiques que, al meu entendre, comprèn totes aquelles que no han obtingut el reconeixement legal d'oficial. Per a aquestes exigeix especial respecte i protecció com a patrimoni cultural i és important recordar que això resulta aplicable a les llengües oficials autonòmiques fora del territori de la comunitat autònoma respectiva.

IV

El deure de coneixement de la llengua oficial de la comunitat autònoma respectiva

Com és sabut, i ha declarat reiteradament el Tribunal Constitucional, l'oficialitat d'una llengua en un territori comporta que les actuacions que s'hi duguin a terme davant qualsevol administració pública (inclosa, per tant, l'Administració de l'Estat) tenen plena validesa i eficàcia sense necessitat de traducció, la qual cosa, per tant, implica el dret dels ciutadans d'adreçar-se a les administracions esmentades en qualsevol de les llengües declarades oficials en el territori i el correlatiu deure de coneixement d'aquelles, que han d'atendre els ciutadans respectant el seu dret d'opció lingüística. Tot això deriva de la declaració d'una llengua com a oficial d'un territori, sigui, com ha ressaltat amb encert el nou acadèmic, per la raó interna de ser-ne la llengua pròpia, sigui per la raó externa de ser la llengua de l'Estat en què s'integra.

En canvi, el Tribunal Constitucional (per exemple, en el FJ 2 de la Sentència núm. 84/1986, de 26 de juny, reproduït en el discurs) no deriva, com semblava lògic, el deure de coneixement d'una llengua de la seva declaració com a oficial d'un territori, de manera que admet que vàlidament es pugui al·legar, en el dit territori, el desconeixement de les altres llengües oficials distintes del castellà, ja que només reconeix aquell deure general per a aquest últim, perquè així ho estableix de forma expressa el text constitucional i perquè és la llengua oficial comuna de tot l'Estat i de tots els espanyols. I encara caldria afegir que aquest deure de coneixement del castellà és general, però no absolut, perquè el Tribunal Constitucional també ha sostingut que no es pot al·legar vàlidament quan entra en conflicte amb el dret de defensa o amb el de tutela judicial efectiva, que han de prevaler davant aquell.

El nou acadèmic estima en canvi que la qüestió no és tan simple i adverteix, a partir de l'afirmació que els efectes de la declaració d'oficialitat d'una llengua són iguals, tant per al castellà com per a les altres llengües oficials autonòmiques, que molts d'autors admeten aquest paral·lelisme en el contingut de l'oficialitat i rebutgen la idea de jerarquització entre les distintes llengües oficials. Per això, conclou admetent que “[...] de les disposicions estatutàries i del seu desplegament legislatiu es puguin derivar indirectament deures de coneixement de les llengües oficials diferents del castellà”. Aquesta argumentació es podria ampliar en el sentit de sostenir, com hem anticipat, que l'article 3.2 de la Constitució remet el contingut de l'oficialitat de la llengua autonòmica, tant en el vessant del dret d'usar-la com en el del deure de conèixer-la, als estatuts d'autonomia respectius.

Aquest és el criteri seguit a Catalunya, que ja el va mantenir en l'article 3.4 de l'Estatut d'autonomia de 1979 i en l'article 5 c de la Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística, que conté un mandat dirigit a la Generalitat consistent a crear “les condicions que permetin d'arribar a llur igualtat plena quant als drets i deures dels ciutadans de Catalunya”. I és clar que en incloure els deures lingüístics es pretenia englobar també el deure de coneixement que comportàs la impossibilitat d'al·legar la ignorància del català en el seu àmbit territorial i la consegüent obligació d'aprendre'l.

Aquest plantejament ha culminat en l'article 6.2 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya, aprovat per la Llei orgànica 6/2006, de 19 de juliol, segons el qual: “el català és la llengua oficial de Catalunya. També ho és el castellà, que és la llengua oficial de l'Estat espanyol. Totes les persones tenen el dret d'utilitzar les dues llengües oficials i els ciutadans de Catalunya tenen el dret i el deure de conèixer-les”. No obstant això, la qüestió del deure de coneixement del català està pendent de la sentència que ha de dictar, d'aquí a poc temps, el Tribunal Constitucional.

Si es tenen en compte els precedents de la jurisprudència constitucional no sembla probable que l'esmentat deure general de coneixement del català pugui prosperar, ja que les sentències fins ara dictades han desvinculat el deure de coneixement d'una llengua de la seva declaració com a oficial en un territori, i d'aquesta manera han desactivat la línia argumental que pregona la igualtat i el paral·lelisme en el contingut de l'oficialitat de les llengües i que possibilita que els estatuts d'autonomia respectius, en concretar l'abast de l'oficialitat de la llengua autonòmica, omplin el silenci de l'article 3.2 de la Constitució i determinin el contingut no sols del dret a utilitzar-la sinó del deure de conèixer-la.

Contràriament, hem anticipat que el Tribunal Constitucional predica aquest deure general únicament del castellà, perquè només en relació amb aquesta llengua ho estableix l'article 3.1 de la Constitució com a llengua de tot l'Estat i de tots els espanyols. En tot cas, sosté el nou acadèmic que les regulacions dels estatuts d'autonomia i les disposicions que els despleguen en aquesta matèria han configurat un conjunt del que denomina deures de coneixement de la llengua oficial autonòmica, que ho són per a les administracions i institucions públiques, encara que consider que quan es refereixen als ciutadans es tracta més pròpiament de càrregues que han de ser aixecades per obtenir un resultat. Aquest és el cas, per exemple, del coneixement del català per accedir a la funció pública que la Sentència del Tribunal Constitucional núm. 46/1991 permet establir com a requisit vinculat als principis de mèrit i capacitat sempre que se supediti a criteris de proporcionalitat i raonabilitat; o del català i del castellà al final del període d'escolaritat obligatòria. En aquest tema, com en molts altres del dret (pens, per exemple, en la denominada escala de demanialitat que es produeix entre l'autèntica concessió i la simple autorització), hi ha supòsits de gradació entre la simple càrrega, que si s'incompleix produeix com a únic efecte no obtenir el resultat, i la imposició d'un deure o l'establiment d'una obligació jurídica que, si s'incompleix, pot conduir a la imposició d'una sanció. Pens que no deixa de ser una càrrega l'exigència, continguda en l'article 34.2 de l'esmentada llei catalana 1/1998, d'etiquetar necessàriament, com a mínim en català, els productes catalans que gaudeixen de denominació d'origen, de denominació comarcal o de denominació de qualitat, ja que és una exigència emmarcable en l'obtenció de la denominació de producte català, però m'oferiria més dubtes el deure de retolar en català els establiments comercials privats, configurat com a obligació jurídica amb la consegüent possibilitat d'imposició de sancions en cas d'incompliment. Aquesta imposició suposaria desconèixer l'oficialitat del castellà i vulneraria el dret d'opció lingüística que deriva de l'esmentada doble oficialitat. Seria qüestió distinta que, en el marc del procés de normalització lingüística, s'arbitrassin mesures de foment i protecció per incrementar la retolació en català dels establiments.

La conceptualització sostinguda com a càrrega resulta també de la jurisprudència del Tribunal Constitucional quan en el FJ 2 de la Sentència núm. 46/1991, relativa al coneixement de la llengua catalana com a requisit d'accés a la funció pública, afirma que:

El propio principio de mérito y capacidad supone la carga para quien quiera acceder a una determinada función pública de acreditar las capacidades, conocimientos e idoneidad exigibles para la función a la que aspira. Por lo que la exigencia del conocimiento del idioma que es oficial en el territorio donde actúa la Administración a la que se aspira a servir es perfecta - ment incluíble dentro de los méritos y capacidades requeridas. No debe entenderse la exigencia de conocimiento del catalán un requisito ad extra, independiente del mérito y capacidad acreditados, sino, al igual que cualquier otro conocimiento o condición exigida para el acceso a la función pública, una exigencia con cuya acreditación se da satisfacción a dichos principios constitucionales [...]

La situació a les Illes Balears és substancialment distinta. La Llei orgànica 1/2007, de 28 de febrer, de reforma de l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears regula la qüestió que examinem en l'article 4 (abans era el 3, que ara correspon a la matèria de la insularitat), sota el títol de "Llengua pròpia", sense cap variació en relació amb la redacció anterior derivada de la reforma estatutària de 1999, en els termes següents:

1. La llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, té, juntament amb la castellana, el caràcter d'idioma oficial.
2. Totes les persones tenen el dret de conèixer-la i utilitzar-la, i ningú no pot ser discriminat per causa de l'idioma.
3. Les institucions de les Illes Balears han de garantir l'ús normal i oficial dels dos idiomes, han de prendre les mesures necessàries per assegurar-ne el coneixement i han de crear les condicions que permetin arribar a la igualtat plena de les dues llengües quant als drets dels ciutadans de les Illes Balears.

Aquest article qualifica la llengua catalana com la pròpia de les Illes Balears (després ens referirem a les seves conseqüències) i en declara l'oficialitat, encara que això només comporti el dret de conèixer-la i usar-la, sense estendre-ho al deure de conèixer-la. Per això, l'incís final de l'apartat tres reproduïx la regla abans esmentada de l'article 3.4 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya de 1979, encara que en referir-se a la igualtat plena final de les llengües només al·ludeix als drets, però no als deures, dels ciutadans de les Illes Balears.

En conseqüència, hauria de ser pacífic que a les Illes Balears no hi ha el deure general de conèixer el català, entès com a impossibilitat d'al·legar-ne vàlidament el desconeixement, sens perjudici, és clar, de les mesures de foment i protecció que la legislació de normalització lingüística imposa, de la configuració del seu coneixement i utilització com a càrrega que ha de ser acreditada i aixecada per obtenir determinats resultats i dels deures que genera per a les administracions l'obligació d'atendre l'ús de la llengua oficial autonòmica.

V

La potencialitat del concepte de llengua pròpia

El discurs d'ingrés ressalta, al meu entendre amb encert, que “el concepte de llengua pròpia implica un contingut històric i sociològic que lliga una determinada llengua al territori i a la comunitat que hi habita [mentre que] el concepte de llengua oficial te una connotació estrictament jurídica. Una llengua serà oficial perquè així ho estableix la llei.”

Els redactors de l'Estatut d'autonomia de Catalunya de 1979 varen recollir la noció de llengua pròpia, com quelcom diferent de l'oficialitat que comparteix amb el castellà, probablement com a conseqüència de la insatisfacció derivada de la redacció de l'article 2 de l'Estatut de 1932 que simplement afirmava que “el català és, com el castellà, llengua oficial a Catalunya”. El concepte de llengua pròpia remet a la identificació de la llengua amb el territori i amb les institucions pròpies d'aquest i serveix com a element singularitzador d'un poble. Així es desprèn de l'article 2 de la Llei catalana 1/1998, de política lingüística, segons el qual “el català és la llengua pròpia de Catalunya i la singularitza com a poble” i de l'article 6.1 del nou Estatut d'autonomia de Catalunya, de 2006, quan afirma que “La llengua pròpia de Catalunya és el català. Com a tal, el català és la llengua d'ús normal i preferent de les administracions públiques i dels mitjans de comunicació públics de Catalunya, i és també la llengua normalment emprada com a vehicular i d'aprenentatge en l'ensenyament.”

Compartesc amb el nou acadèmic la transcendència d'aquest concepte que converteix la llengua pròpia en la d'ús normal de totes les institucions, també pròpies, del territori, la qual cosa constitueix un àmbit que ultrapassa de molt el de les administracions públiques considerades en la seva major amplitud. Però, a més, és la llengua d'identificació del territori, i per tant de la toponímia i de les vies de comunicació, i la llengua preferent i vehicular de l'ensenyament, en els termes precisos i extensos que es contenen en el discurs d'ingrés.

El nou Estatut d'autonomia de les Illes Balears, encara que titula l'article 4 com "Llengua pròpia", no conté cap regulació que, amb rang estatutari, desplegui el contingut i els efectes jurídics que deriven de la qualificació del català com a llengua pròpia. Aquest silenci queda omplert per la Llei 3/1986, de 29 d'abril, de normalització lingüística, que en la mateixa exposició de motius ja adverteix que:

Les Illes Balears s'incorporen a l'àrea lingüística catalana amb la conquesta de Mallorca pel Rei Jaume I [...]. Des d'aleshores, el català és la llengua pròpia de les Illes Balears i ha estat sempre l'instrument amb què els illencs han fet les seves màximes aportacions a la cultura universal [...]. Des del segle xiii, la llengua catalana, al costat del llatí per a certs usos, es converteix en la llengua de la Cancelleria i en la de l'Administració en general, així com de la predicació i d'altres activitats públiques i formals; i també és la llengua emprada pel poble com a instrument d'intercomunicació social.

I a més afegeix que:

[...] l'oficialitat de la llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, es basa en un estatut de territorialitat, amb el propòsit de mantenir la primacia de cada llengua en el seu territori històric. L'oficialitat del castellà, establerta per la Constitució en tot l'Estat, es basa en un estatut personal, a fi d'emparar els drets lingüístics dels ciutadans, encara que la seva llengua no sigui la pròpia del territori.

El discurs d'ingrés ha desenvolupat els importants efectes jurídics que deriven del concepte de llengua pròpia i es contenen en la Llei de normalització lingüística. Entre aquests interessa ressaltar els que configuren el català com a llengua normal de les institucions pròpies i com a llengua del territori. A la primera qüestió es refereix l'article 6.1 quan estableix que "El català, com a llengua pròpia de la comunitat autònoma de les Illes Balears, ho és també del Govern autònom, del Parlament i dels consells insulars i, en general, de l'Administració pública, de l'Administració local i de les corporacions i institucions públiques dependents de la Comunitat Autònoma". A la segona, l'article 14.1 quan assegura que "Els topònims de les Illes Balears tenen com a única forma oficial la catalana". A més, en ambdós casos s'imposaven terminis per al compliment de les normes esmentades. Així, la disposició transitòria primera afirma que "Dins l'àmbit de l'Administració, pel que fa a l'ús de la llengua catalana, el període d'adaptació dels serveis i organismes que disposa aquesta Llei no pot excedir de tres anys en el cas del Govern de la Comunitat Autònoma, dels consells insulars, de

l'Administració local i d'altres entitats públiques dependents del Govern de la Comunitat Autònoma"; i la disposició transitòria segona afegeix que "Tots els rètols indicadors, als quals es refereix l'article 14, i que no són escrits en català, o ho són incorrectament, han de ser escrits correctament en aquesta llengua en un termini màxim de tres anys".

Els altres dos àmbits que mereixen atenció significativa són el de l'ensenyament i el dels mitjans de comunicació social. Per al primer es preveu que "el català, com a llengua pròpia de les Illes Balears, és oficial a tots els nivells educatius" (article 17) i "[...] ha de ser matèria obligatòria en els programes d'educació permanent dels adults" (article 24.1); que "els alumnes tenen dret a rebre el primer ensenyament en la seva llengua, sigui la catalana o la castellana"; i que "El Govern de la Comunitat Autònoma, a fi de fer efectiu el dret a l'ensenyament en llengua catalana ha d'establir els mitjans necessaris encaminats a fer realitat l'ús normal d'aquest idioma com a vehicle usual en l'àmbit de l'ensenyament en tots els centres docents". Per als segons s'imposa que el català ha de ser la llengua usual en emissores de ràdio i televisió i en altres mitjans de comunicació social de titularitat de l'Administració autonòmica o sotmesos a la seva gestió i es preveu impulsar la normalització de la llengua catalana en els de titularitat privada a fi de promoure l'ús del català com a llengua pròpia de les Illes Balears (article 28).

Convé no oblidar que el títol del discurs es refereix a "Llengua i dret a la comunitat autònoma de les Illes Balears: una opció per la llengua pròpia" i que, també per al segon terme, dret, l'article 87 del nou Estatut d'autonomia utilitza el títol de dret propi, de manera anàloga i correlativa al de llengua pròpia, i estableix que "[...] és aplicable al seu territori preferentment a qualsevol altre, segons els termes prevists en aquest Estatut". I és clar que aquest dret propi no és només el dret públic generat en l'exercici de les competències atribuïdes a la Comunitat Autònoma, sinó, també, el dret civil propi de les Illes Balears, a la conservació, modificació i desplegament del qual es refereix, com a competència exclusiva, l'article 30, apartat 27, de l'actual Estatut d'autonomia.

VI

Algunes consideracions addicionals derivades del concepte de normalització lingüística

En la contestació a la demanda del Recurs d'inconstitucionalitat núm. 955/1986, interposat per l'Estat contra determinats articles de la Llei 3/1986, que va donar lloc a la STC núm. 123/1988, de 23 de juny, ja vaig advertir que

la normalització de la llengua catalana era imposada per l'article 14 de l'Estatut d'autonomia de 1983 en establir que "[...] la seva normalització serà un objectiu dels poders públics de la Comunitat Autònoma" i que no es tractava d'una simple llei en matèria lingüística sinó d'una llei de normalització lingüística que suposava un procés progressiu per superar "[...] l'actual situació de discriminació i desemparament de la llengua catalana a les Illes Balears que la realitat sociolingüística posa de manifest i l'exposició de motius de la llei proclama [...]" És cert que, al meu entendre, s'ha avançat, però ho és també que queda encara molt de camí per recórrer.

Vull, també, referir-me a dos aspectes de la normalització lingüística: al seu caràcter de procés progressiu encaminat a la superació d'una situació de desigualtat de partida del català enfront del castellà i a la necessitat d'incrementar la conscienciació lingüística dels ciutadans per aconseguir la igualtat real, plena i efectiva en la utilització d'ambdues llengües oficials. És significatiu del primer la Sentència de la Sala Contenciosa Administrativa del T.S.J. núm. 121/2008, d'11 d'abril (ponent Sr. Fiol Gomila), que anul·la determinats articles del Decret 162/2003, que rebaixen l'exigència de coneixement de la llengua catalana en els procediments selectius d'accés a la funció pública, amb l'argumentació següent: "Efectivament, una simple lectura dels preceptes transcrits al primer fonament de dret —els impugnats per la part actora— evidencien una clara regressió en l'exigència dels coneixements de la llengua catalana, pròpia de la comunitat, que va clarament en contra de l'esperit del legislador". Paradigma del segon és l'estudi de Bartomeu Colom i Pastor titulat Els principis de la Llei de normalització lingüística a les Illes Balears quan expressa que "[...] un dels principis sobre el quals pivota la Llei és el de lliure elecció lingüística [...]" Doncs bé, si no s'eleva la consciència dels catalanoparlants perquè facin ús de llur llengua a cadascuna de les ocasions, la Llei de normalització i la política que incorpora fracassaran. La consciència social sobre la importància del coneixement i l'ús de la llengua catalana, com diu la Llei a l'article 1.2, l'ha de tenir tots els ciutadans de la comunitat, incloent-hi, per descomptat, els no catalanoparlants."

A més, convé deixar constància d'algunes de les fites més importants que s'han produït en el procés de normalització lingüística, a partir de la Llei 3/1986:

a) El Decret 100/1990, de 29 de novembre, que regula l'ús de les llengües oficials de l'Administració de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.

b) El Decret 92/1997, de 4 de juliol, que regula l'ús de l'ensenyament de i en llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, en els centres docents no universitaris, conegut com a decret de mínims.

c) L'article 8 de la Llei 11/2001, de 15 de juny, d'ordenació de l'activitat comercial a les Illes Balears, que en referir-se als drets lingüístics dels consumidors preveu el dret a ser atesos en la llengua oficial que triïn en els establiments al detall que disposin d'una plantilla de més de tres treballadors. La mateixa llei, a més, promou l'ús progressiu de la llengua catalana en les activitats comercials, així com en els rètols, símbols i distintius dels establiments.

d) Els articles 43 i 44 de la Llei 3/2003, de 26 de març, de règim jurídic de l'Administració de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears que, respectivament, desenvolupen l'ús del català en l'actuació administrativa, tant interna com en les relacions interadministratives, i l'ús del català en els procediments administratius.

e) L'article 5.2 de la Llei 5/2003, de 4 d'abril, de salut de les Illes Balears, que proclama que "[...] tots tenen el dret a rebre informació sanitària en la forma més idònia per a la seva comprensió i en una de les llengües oficials de la comunitat autònoma, i assegurar-se que aquella sigui intel·ligible pels pacients."

f) Finalment, s'ha d'al·ludir a l'informe de 21 de setembre del 2005 del Comitè d'Experts sobre l'aplicació de la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries, subscripta el 5 de novembre de 1992 i ratificada per Espanya el 9 d'abril del 2001. Aquest informe, quan avalua l'aplicació de la part III de la Carta a la llengua catalana a les Illes Balears, adverteix les autoritats de la necessitat d'incrementar les mesures que promoguin i assegurin l'ús normal d'aquesta llengua, amb referències especials als àmbits de l'ensenyament, dels mitjans de comunicació i de la justícia.

VII

Sobre l'abast de la competència autonòmica en matèria lingüística

En primer lloc, com fa el nou acadèmic, és necessari advertir que la matèria lingüística no constitueix un títol competencial en sentit estricte (fonament jurídic 6, de la STC núm. 147/1996). No apareix entre els reservats a l'Estat per l'article 149 CE i només es preveu en l'article 148.1.17 CE com a referit al foment de la cultura, de la investigació i, si escau, de l'ensenyament de la llengua de la comunitat autònoma. A la protecció i al foment de la cultura autòctona es refereix l'article 34 del nou Estatut d'autonomia de les Illes Balears, i a l'ensenyament de la llengua pròpia, l'article 35. D'altra banda, el mandat de l'article 4.3 del mateix Estatut

adreçat a les institucions de les Illes Balears fonamenta la modulació i el contingut de l'oficialitat del català a les Illes Balears, com també la seva promoció i normalització. Es tracta d'una "competència" genèrica que no pot ser buidada per l'exercici, per part de l'Estat, de competències sectorials concurrents, com ha ressaltat el discurs, però que, en molts casos, acompanya l'exercici de competències autonòmiques específiques. En aquests casos, la doctrina del Tribunal Constitucional sosté la prevalença del títol específic autonòmic enfront del genèric derivat del mandat de normalització, de manera que el conflicte es planteja entre les competències específiques de l'Estat i les també específiques de la comunitat autònoma en concurrència. La Sentència del Tribunal Constitucional núm. 69/1988, de 18 d'abril, en el FJ 2, ho expressa així:

Este mandato de normalización del uso de las lenguas oficiales en el territorio catalán no confiere, pues, competencia específica alguna a la Comunidad Autónoma frente al Estado, debiéndose, en consecuencia, establecer que la competencia estatutaria ejercida al aprobarse el Decreto 389/1983, de 15 de septiembre, no fue otra que la atribuida por el artículo 12.1.5 del Estatuto –Defensa del consumidor i del usuario–, pues la materia regulada por dicho Decreto autonómico es la información de los consumidores y usuarios.

En conseqüència, la sentència esmentada analitza el conflicte de competència des de la concurrència del títol autonòmic de la defensa dels consumidors i usuaris i de l'estatal de l'article 149.1.16 CE de bases i coordinació de la sanitat, que comprèn la defensa de la salut dels consumidors, però no entre aquest darrer i la competència genèrica de normalització lingüística.

VIII

Conclusió

Com hauran pogut comprovar, particip, en allò essencial, dels posicionaments que sobre la llengua i el dret ha sostingut el nou acadèmic en el seu discurs d'ingrés, incloent, en particular, la importància atorgada al concepte de llengua pròpia, perquè d'aquest concepte, al contrari del de doble oficialitat, deriva un ús únic, normal o, almenys, preferent d'aquella en molts importants i determinats àmbits. Les meves discrepàncies, o simples matisacions, es produeixen més aviat davant silencis o qüestions menys desenvolupades, com la del deure general de coneixement de la llengua oficial autonòmica o les derivades de l'abast territorial limitat d'aquesta

última o de no ser llengua oficial d'un Estat o de la imposició d'una autèntica obligació jurídica d'ús d'aquesta llengua que vulneri el dret d'opció lingüística i l'oficialitat, també, del castellà i pugui, fins i tot, comportar la imposició de sancions.

En tot cas, la qualitat jurídica del discurs amb què Josep Maria Quintana ha ingressat en l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de les Illes Balears confirma l'encert de la seva elecció i garanteix que la seva participació millorarà el nivell dels treballs que l'Acadèmia duu a terme.